

Список використаної літератури

1. Зміст освіти: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/12580426/pedagogika/zmist_zagalnoyi_osviti.
2. *Опоркін І. Я.* Політехнізм і освіта – реалії і перспективи / І. Я. Опоркін. – С-Пб, 2005. – 239 с.
3. Політехнічна освіта: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vseslova.com.ua/word/Політехнічна_освіта-83005u.
4. *Семеновська Л. А.* Ідея політехнізму в шкільній освіті України (XX століття) монографія / Л. А. Семеновська. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – 344 с.

Світлана Міхіль

РОЗВИТОК ПОЛІТЕХНІЗМУ ЗА КОРДОНОМ

У сучасних умовах розвитку освіти одним із головних завдань школи є формування творчої, самостійної й активної особистості, яка здатна до повноцінної життєдіяльності в постіндустріальному суспільстві, що характеризується суттєвими соціально-економічними та культурно-технологічними трансформаціями. З огляду на це, особливої актуальності набуває визначення нових пріоритетів у підготовці висококваліфікованих професійних кадрів, інженерно-технічних та економіко-управлінських фахівців. Її зміст і організація повинні орієнтуватися не лише на адаптацію особистості до виробничих умов, а й на формування в неї широкої трудової культури на ґрунті цілісної системи наукових знань про сучасне виробництво й інноваційні промислові технології. Політехнічна освіченість – це об'єктивно існуючі протиріччя між загально-освітньою та професійною підготовкою, яку людина отримує протягом становлення особистості. Вона дозволяє мислити оперативнo, нестандартно, креативно й обирати виправдані засоби досягнення необхідних результатів в навчанні та практичній діяльності. Цьому може сприяти цілеспрямований процес забезпечення його засобами реалізації продуктивних методів розумової та практичної роботи.

Звернення до витоків ідеї політехнізму науково-педагогічної думки вмотивоване низкою чинників. По-перше, в умовах європейської консолідації зростає вагомість збереження національної самобутності й водночас взаємокорисного збагачення та обміну з іншими світовими культурами. По-друге, оптимальне поєднання сучасних досягнень і кращих традицій світової й вітчизняної педагогічної науки дозволяє забезпечити єдність і наступність історико-педагогічного процесу. По-третє, актуалізація творчої спадщини попередніх поколінь сприяє зростанню виховного потенціалу суспільства.

Мета нашої статті – розкрити особливості розвитку політехнізму за кордоном.

У педагогічній теорії зарубіжних країн розвиток політехнічної освіти розглядався у працях Дж. Уінстенлі, Я. Коменського, Дж. Беллєрса, А. Лавуазьє, Й. Песталоцці, Р. Оуєна та інших видатних педагогів у зв'язку із забезпеченням виховної, навчальної й розвивальної функцій трудової діяльності у формуванні особистості.

У сучасних умовах розвитку освіти одним із головних завдань шкіл за кордоном є формування творчої, самостійної й активної особистості, яка здатна до повноцінної життєдіяльності в постіндустріальному суспільстві, що характеризується суттєвими соціально-економічними та культурно-технологічними трансформаціями. З огляду на це, особливої актуальності набуває визначення нових пріоритетів у підготовці висококваліфікованих професійних кадрів, інженерно-технічних та економіко-управлінських фахівців. Її зміст і організація повинні орієнтуватися не лише на адаптацію особистості до виробничих умов, а й на формування в неї широкої трудової культури на ґрунті цілісної системи наукових знань про сучасне виробництво й інноваційні промислові технології.

Англійський мислитель Джерерд Уінстенлі звертає увагу на важливість розвитку ремесел не лише у зв'язку із соціально-економічним благополуччям суспільства, але й із метою гармонійного розвитку кожної дитини. У праці "Закон свободи" він переконує, що зміст освіти необхідно визначати з урахуванням усіх професій, які існують у світі. Отже, Дж. Уінстенлі виокремлював п'ять джерел мистецтва й науки: 1) правильна обробка землі для підвищення її врожайності (удобрення, орання, посів) та садівництво; 2) заняття мінералами, тобто дослідження землі в пошуках родовищ золота, срібла, міді, заліза, олова, свинцю, кам'яного вугілля, селітри, солі, а також обробка цих матеріалів (хіміки, каменярі, ковалі, виробники пороху); 3) скотарство, що передбачає вирощування сільськогосподарських тварин і переробку сільськогосподарської продукції (молочники, чоботарі, шкірники, прядильники, кравці); 4) лісництво (лісники, теслярі, столярі, будівельники); 5) спостереження за явищами природи, рухами небесних тіл (астрономія, астрологія, навігація) [1, с. 12]. Теоретичний доробок Дж. Уінстенлі ми розглядаємо не в контексті правомірності обґрунтованого ним поділу сфер людської діяльності, а з позицій важливості тези, висловленої ученим, щодо врахування у змісті освіти всього комплексу трудової діяльності людей.

У творі англійського філософа Джона Беллєра «Пропозиція про утворення виробничої співпраці всіх корисних ремесел та землеробства ...», висувалася ідея розвитку політехнізму: поєднання навчання з виробничою працею як головної передумови вдосконалення суспільства. Учений пропонував скасувати розподіл праці, який, за його переконанням, призводить до потворного розвитку людей, виступає причиною їх соціальної нерівності, перешкоджає всебічному розвитку здібностей особистості. Він зазначав: «Хлопчиків та дівчат із чотирьох або п'яти років, крім читання, потрібно учити в'язати, прясти і т. д.; таким чином, дорослішаючи і вступаючи у добу юнацтва, вони можуть стати майстерними ремісниками. Заняття працею, хоча й легкою, вдосконалює їх розум шляхом чуттєвих і наочних прикладів ..., тоді як дитячі безхитрісні заняття залишають їх розум без змін ... Таким чином, рука, задіяна у праці, приносить користь; розум, що використовується при цьому, мудрішає, а упорядкована воля сприяє добродетельності» [1, с. 13]. Така позиція дозволила мислителю дійти висновку, що трудове навчання є одним із засобів фізичного, розумового й морального виховання.

Тому, мабуть не дарма, французький філософ, письменник, педагог Жан-Жак Руссо вважав надзвичайно важливим залучати дітей до вивчення ремесел, зокрема, до землеробства, яке він визнавав єдиним засобом існування людини. При цьому він пропонував надавати право вибору майбутньої професії дітям, підкреслював моральне значення формування вміння та готовності займатися виробничою працею. У романі «Еміль, або Про виховання» Ж.-Ж. Руссо піддав нищівній критиці неробство, указував на його аморальність, стверджував, що заняття будь-яким ремеслом за особистим вибором зумовлює свободу кожної людини в суспільстві. Виходячи з цього, Ж.-Ж. Руссо висунув тезу про важливість забезпечення активної позиції самого вихованця у виборі видів діяльності й інструментів трудової практики в ремісничих майстернях [3, с. 300].

Інший французький просвітник і філософ Дені Дідро виступив засновником і редактором «Енциклопедії, або Тлумачного словника наук, мистецтв і ремесел», у якій підбивалися підсумки розвитку наукового знання. У «Плані університету або школи публічного викладання наук для Російського уряду» вчений наголошував на органічному взаємозв'язку загальної і професійної освіти. Так, на думку Д. Дідро, знання з експериментальної фізики потрібні реміснику, відомості з механіки необхідні всім, хто використовує машини, землеробові, фармацевтові, лікарєві важливо знати хімію тощо. Максимально широкі «початкові або основні знання» (так учений називав загальну освіту) допоможуть будь-кому оволодіти професійною підготовкою («другорядними знаннями») [4, с. 30]. Таким чином, як бачимо, у його освітніх поглядах чітко окреслюється політехнічний підхід.

Надзвичайно цінними в наш час залишаються сформульовані педагогами теоретичні положення щодо спрямування сил дитини до праці шляхом використання умілих навичок, у ході ігор і розваг, застосування різних стимулів і мотивів, здатних зацікави-

ти дитину, пробудити в ній здорові природні схильності. В загальному, вони вважають, що спочатку дитину потрібно включати до посильної участі у праці, а вже після цього займатися її розумовим вихованням. Така послідовність є найбільш оптимальною для всебічного розвитку дитини. Вони пропонують і започатковують залучати дітей до трудової діяльності з дво-трирічного віку, спираючись на такі природні схильності, як розвідування (прагнення до урізноманітнення діяльності, осягнення нового), інтерес до гучної діяльності, наслідування, відтворення в мініатюрі, захоплення силою. У своїх вченнях педагоги справедливо вказують на виробничу діяльність як ефективний засіб виховання, що відповідає потребам суспільства та природи дитини.

Англійський педагог Роберт Оуен у своїх творах переконував, що участь дітей у виробничій праці є об'єктивною необхідністю у зв'язку з розвитком промисловості. Педагог розкривав важливість поєднання освіти й продуктивної практики для досягнення виховної мети, підкреслював сприятливий вплив трудової діяльності на розвиток дитини. Р. Оуен неодноразово звертався до уряду та промисловців, намагаючись залучити громадськість до поліпшення умов праці дітей, вимагав звільнити їх від експлуатації, добивався права на здобуття дітьми початкової освіти до 12 років. У праці «Про розподіл суспільства» він подав вікову періодизацію відповідно до якої обґрунтував зміст освіти. Так, діти, віком від народження до п'яти років повинні отримувати «точні знання про всі предмети, які вони бачать і відчують»; заняття дітей від п'яти до десяти років мають «зводитися до набуття життєвого досвіду, практичних навичок у найбільш легких життєвих справах»; навчання дітей від десяти до п'ятнадцяти років «охоплює всі види виробництва, що відносяться до землі, гірничої справи, рибальства, продуктів харчування та вміння їх зберігати; мистецтво виробляти матеріали для виготовлення одягу, будівель, виробництва меблів, механізмів, інструментів та різноманітних знарядь і взагалі мистецтво виробляти, виготовляти і здійснювати все, що необхідно суспільству, у найкращий спосіб, якого можна досягнути при знаннях і засобах, накопичених у ньому»; юнаки від п'ятнадцяти до двадцяти років виступають основними виробниками різноманітних благ, які потрібні суспільству; молоді люди від двадцяти до двадцяти п'яти років виконують управлінські функції в галузях виробництва й виховання [2, с. 41].

Французький хімік, фінансист, державний діяч Антуан Лоран Лавуазьє виступив зі шкільним проектом «Думки про народну освіту», у якому виразив прагнення прогресивних кіл суспільства до створення у країні системи природничої й технічної освіти. У проекті вчений розвинув ідею єдності професійної освіти й політехнічних знань. На думку А. Лавуазьє, загальна освіта в широкому обсязі повинна бути надана кожному, незалежно від майбутньої професії.

У професійній освіті він визнавав існування двох напрямів – механічного й хімічного. До механічних ремесел учений відносив ті, які вимагають докладання сили й використання механічних інструментів: деревообробка, металообробка, обробка каміння. Хімічні ремесла характеризуються тим, що не вимагають використання сили. Їх опанування, аналогічно до механічних ремесел, доцільно починати із загальних основ, що є властивими для більшості хімічних ремесел, а пізніше розглядати питання, які вимагають спеціального й поглибленого вивчення. А. Лавуазьє зазначав, що існує велика кількість ремесел, які можна розглядати як поєднання механічного й хімічного напрямів, такі, що пов'язані з результатами загального людського знання, зокрема мореплавання, корабельне будівництво, інженерні науки, медицина, фармація. Від них, зауважував педагог, залежить благополуччя й безпека держави, тому елементарні технічні знання, потрібні для вивчення цих наук, мають уводитися до загальної освіти. А. Лавуазьє був переконаний, що найважливішим предметом для успішного опанування ремесел є рисунок. Тож навчальний курс доцільно починати вивченням елементарних принципів нарисної геометрії та креслення: «Учитель повинен намагатися вирішувати всі питання цієї науки за допомогою лінійки та циркуля; він повинен дати точне уявлення про способи утворення й вимірювання поверхні та тіл; він навчає наносити на план усі частини предмета, зображувати цей предмет у проекціях, – звідси правила перспективи, обробка каміння, теслярські роботи, правила креслення» [1, с. 15].

Отже, теоретичні й методичні досягнення у галузі політехнічної освіти за кордоном мають велике значення в умовах розвитку й реформування вітчизняної школи. Водночас, це питання потребує подальших досліджень, які сприятимуть визначенню основних напрямів і характеру пізнавальної діяльності при формуванні емпіричного, теоретичного, практичного та технічного мислення. Для успішної реалізації ідеї політехнізму потрібно розуміти його сутність, знати теоретичні основи, статус політехнізму в сучасному суспільстві, володіти шляхами та засобами їх реалізації. Політехнічна освіта є невід'ємним складником і необхідним елементом формування сутності людини сучасної епохи. Тому сьогодні важливим завданням є забезпечення адекватної системи освіти, яка б культивувала творчість як корисне здійснення блага через істину в красі. Адже це велике мистецтво – організувати навчання таким чином, щоб праця людини стала творчою необхідністю.

Список використаної літератури

1. *Атутов П. Р.* Концепция политехнического образования в современных условиях / П. Р. Атутов [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.orenipk.ru/Text/t38_247.htm.
2. *Кравцова Н. Г.* Нові прогресивні школи США кінця XIX – початку XX століття / Н. Г. Кравцова // Постметодика. – 2002. – № 4 (56). – С. 41–42.
3. *Писаренко В. И.* Педагогическая этика / В. И. Писаренко, И. Л. Писаренко [изд. 3-е, перераб. и доп.]. – Мн. : Нар. асвета, 1977. – С. 298–300.
4. *Пискунов А. И.* Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / [сост. и авт. вводных статей чл.-кор. Акад. пед. наук СССР, проф. А. И. Пискунов]. – М. : Просвещение, 1971. – 560 с.

Вікторія Олешко

ПОЛІТЕХНІЧНА ОСВІТА ШКОЛЯРІВ: ЗАКОНОМІРНОСТІ, СУПЕРЕЧНОСТІ Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Для того, щоб молодь могла ефективно здійснювати трудову діяльність у сучасних умовах, доцільно по-новому ставити й вирішувати проблеми підготовки до праці. Потрібно розглядати роль трудової діяльності в процесі розвитку індивіда й суспільства; переосмислити значення й місце політехнізму в системі шкільної освіти як чинника формування загальної культури особистості, засобу адаптації її до життя, а також як необхідної умови збереження культурної спадщини й розвитку суспільства в Україні.

Досліджувана проблема ґрунтовно представлена у вітчизняній історіографії радянського періоду. Відзначимо роботи, які розкривають специфіку реалізації ідеї політехнізму (С. Батишев, В. Білавич, В. Брагінський, В. Коротов, О. Шапталов, С. Ширшов, Є. Ястребов); наукові дослідження, в яких висвітлено особливості забезпечення політехнічної спрямованості навчальних дисциплін природничо-математичного й гуманітарного циклів (В. Зубов, В. Ледньов, Д. Епштейн, Є. Пустовий, Б. Райський, М. Скаткін, П. Ставський, В. Струманський); фундаментальні студіювання дидактичних засад організації трудового політехнічного навчання. Обґрунтування інноваційних підходів до реалізації ідеї політехнізму в сучасних умовах неможливе без наукової оцінки еволюції досліджуваного феномену. Отже, у дослідженнях акцентується увагу на визначенні закономірностей, суперечностей і тенденцій розвитку політехнічної освіти школярів.

Суспільство у своєму розвитку завжди випереджало школу й висувало до неї все більш складні вимоги, які, у свою чергу, зумовлювали необхідність їх задоволення шляхом творчих пошуків. Це сприяло залученню педагогів та учнів до освітніх цінностей, їх якісному зростанню й розвитку, а також створювало умови для виникнення й вирішення потреб нового рівня. На цю залежність певною мірою вказують у своїх працях В. Курило, В. Мадзигон, Н. Калініченко, О. Сухомлинська. Таке розуміння історико-педагогічного процесу дозволяє говорити про те, що ідея служіння інтересам народу, вивчення його досвіду виховання молоді неминуче призводила вітчизняну педагогіч-